

NORDSTRESS slutrapport:

Arbetsmiljöskäl till för en helt ny lära

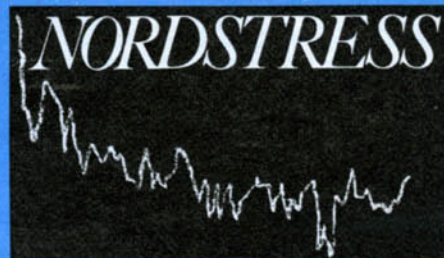
Hur ska vi förbättra lärarnas arbetsmiljö? Det var den frågan som det stora samnordiska projektet – NORDSTRESS – skulle ge svar på. I fem år har projektet pågått och i dagarna offentliggörs slutrapporten. Där finns en rad förslag till åtgärder för att förhindra att lärarna blir stressade i sitt arbete och förbättra arbetsklimatet i skolan överhuvudtaget. Projektledaren *Sten-Olof Brenner* grundar sina slutsatser och förslag på ett mycket omfattande utredningsmaterial. Han säger:

Text: Lena Fejan Ljunghill

Sten-Olof Brenner är projektledare för de svenska undersökningarna inom NORDSTRESS. (Foto: Gunnar Wallin)

lar ruttbildning

– Hela lärarutbildningen bör omstruktureras, inte minst av arbetsmiljöskäl. Vi måste få en mer samlad utbildning för olika lärarkategorier, så att lärarnas isolering på olika stadier bryts. Det skulle både lärare och elever må bra av.

En förändrad syn på lärarrollen i lärarutbildningen efterlyses också, liksom ämnet "människokunskap".

– Det borde få lika stort utrymme i lärarutbildningen som i den grundläggande psykologutbildningen, menar Sten-Olof Brenner.

Efter fem års utredningsarbete slutrapporteras alltså nu den svenska delen av NORDSTRESS-projektet. Totalt har 13 forskningsrapporter producerats bara inom projektets svenska del. Liknande undersökningar och rapporter har också gjorts i de övriga nordiska länderna (utom Island).

De slutsatser och förslag som presenteras i slutrapporten grundar sig dels på tidigare enkäter (med 4 200 lärare) och undersökningar, dels på en tvärvetenskaplig intensivstudie av ett antal lärare i Upplands Väsby våren 1981.

(Läs mer om NORDSTRESS-projektet i faktarutan här intill.)

Måste avvisas

Förslagen till åtgärder som ska förbättra lärarnas arbetsmiljö berör främst tre olika områden:

- Lärarutbildningen
- Skolans organisation
- Lärarnas arbetstider

Sten-Olof Brenner betonar att förslagen inte enbart grundar sig på undersökningarnas vetenskapliga resultat. Där finns också, vilket är ofrånkomligt, personliga värderingar och bedömningar av vad som är praktiskt möjligt att genomföra. Det finns dessutom tänkbara åtgärder som känns mindre sympatiska och avvisas av det skälet.

– I vissa länder, t ex USA, avstänger man lärare från undervisningen om de anses olämpliga. En starkt stressad lärare skulle alltså kunna avstängas från

undervisningen med motiveringen att det är olämpligt både för läraren själv och för eleverna att han arbetar.

– Men, fortsätter Sten-Olof Brenner, sådana åtgärder tror jag inte på. De är inte konstruktiva, utan skulle bara medföra att lärarna döljer sina problem inför risken att bli avstängda.

Reformera lärarutbildningen

De flesta förslagen i slutrapporten är långsiktiga. Vissa åtgärder kan genomföras under en femårsperiod, men det kan dröja ända in på nästa sekel innan vi ser den fulla effekten, t ex av en förändrad lärarutbildning, heter det i slutrapporten.

– Det allra viktigaste, om vi vill förbättra lärarnas arbetsmiljö, är att förändra hela lärarutbildningen, säger Sten-Olof Brenner.

– För det första bör utbildningen för olika lärarkategorier integreras mer. Här kan man tänka sig olika varianter. Jag tar inte direkt ställning för den ena eller den andra. Ska vi ha en gemensam utbildning för förskola/lågstadium och en för mellanstadium/högstadium? Eller en samlad utbildning för låg-, mellan- och högstadium? Den frågan lämnar jag öppen och där måste också pedagogiska motiv spela in.

– Men vad vi entydigt kan utläsa av våra resultat är att vi skulle få en bättre arbetsmiljö om vi integrerade olika lärarutbildningar. Dels för att bryta lärarnas isolering på de olika stadierna, dels

för att eleverna på låg- och mellanstadiet då får träffa fler vuxna, samtidigt som eleverna på högstadiet får träffa färre, med bättre kontakt och mindre stress som resultat.

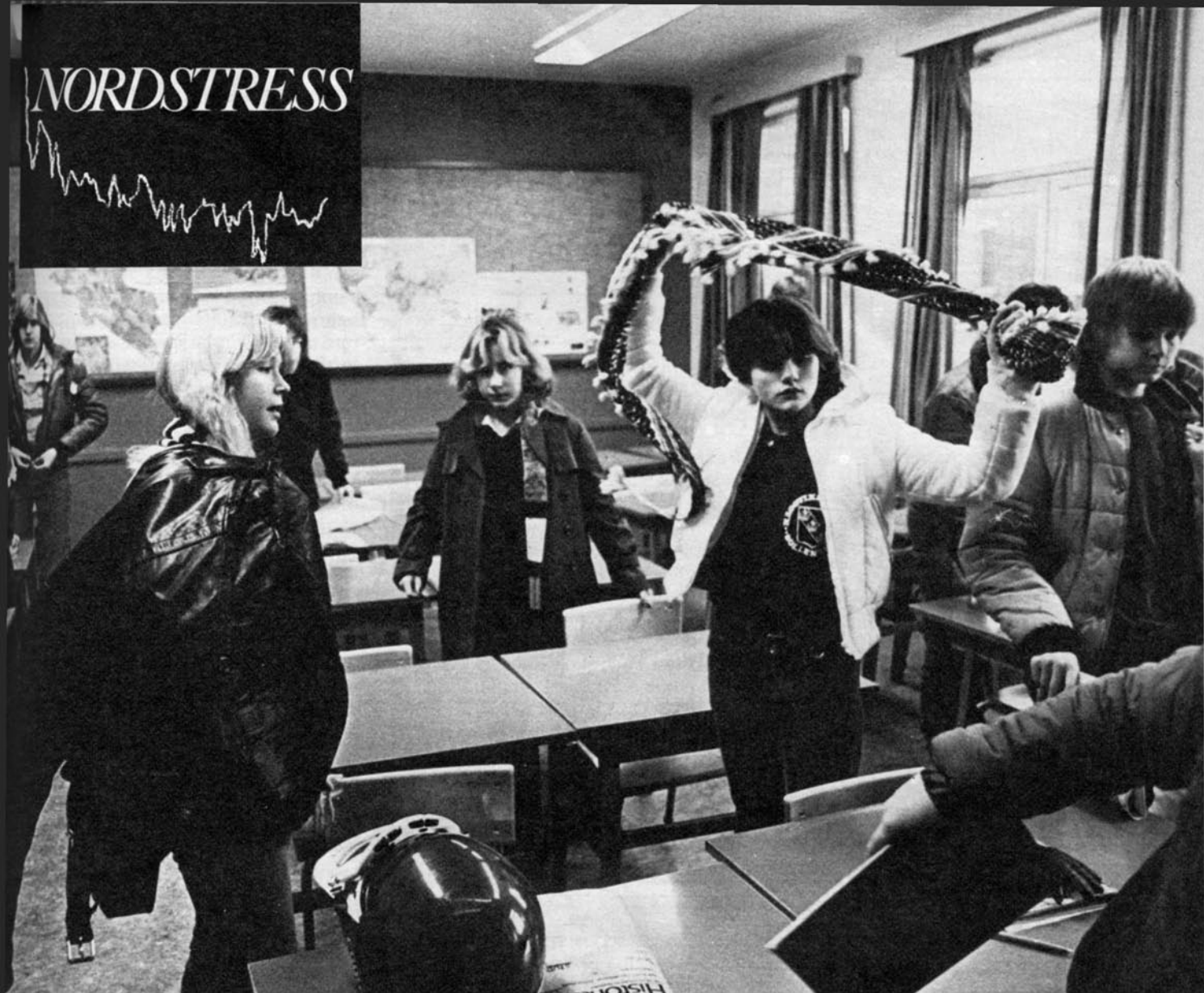
Förändrad lärarroll

Nästa förändring av lärarutbildningen, som Brenner föreslår, gäller lärarrollen:

– En förändrad syn på lärarrollen måste genomsyra lärarutbildningen, säger han. Lärarens stödjande och gruppleddande roll bör förstärkas och förenas bättre med lärarnas kunskapsförmedlande uppgifter. Det måste bli en bättre balans mellan de här olika sidorna av lärarrollen. Tonvikten har alltid legat på kunskapsförmedling, medan lärarna är dåligt rustade att lösa konflikter på det mänskliga planet i klassrummet. De får knappast någon utbildning alls i praktisk psykologi, t ex i gruppdynamik, som i själva verket betyder oerhört mycket för hela arbetsklimatet i skolan.

Därför vill Sten-Olof Brenner att "människokunskap" införs i lärarutbildningen. Med "människokunskap" menar han praktiska kunskaper om hur individer och grupper fungerar; praktisk psykologi, men på hög vetenskaplig nivå.

– Det borde få lika stort utrymme i lärarutbildningen som i den grundläggande psykologutbildningen. Det psykosociala klimatet i en klass påverkar ju hela undervisningen på ett mycket påtagligt sätt. Man kan aldrig isolera lära-

En förändrad syn på lärarrollen måste genomsyra lärarutbildningen. Tonvikten har alltid legat på kunskapsförmedling, medan lärarna är dåligt rustade att lösa konflikter på det mänskliga planet i klassrummet. Det gäller särskilt lärarna på högstadiet, som ofta möter ungdomar i svåra pubertetskriser. "Människokunskap" borde därför införas i lärarutbildningen, dvs praktisk psykologi med bl a gruppdynamik och konfliktlösning. Det borde finnas i lärarutbildningen i samma omfattning som i den grundläggande psykologutbildningen, anser forskarna i NORDSTRESS-projektet. (Foto: Gunnar Wallin)

rens kunskapsförmedlande uppgifter från de psykosociala.

Lärarna är bra på kunskaper

— Våra tidigare undersökningar pekade också klart på det starka sambandet mellan den psykosociala situationen i skolan och stress. Samtidigt klagar lärarna ofta över hur bristfällig deras utbildning är på det här området; alltså när det gäller att lösa konflikter i klassrummet, hur de ska hantera grupper och spelet i grupperna.

— Det här kommer nästan inte alls in i lärarutbildningen. Om man generaliserar kan man säga att ju mindre barn lärarna har hand om i sitt yrke, desto mer av det jag kallar "människokunskap" får de i utbildningen. Förskollärarna får mest och ämneslärarna minst. Och det är ju absurt. I våra undersökningar har vi fått fram att de lärare som känner störst påfrestning i arbetet är de som undervisar på högstadiet. Lärarna är ofta dåligt rustade att möta elever i

svåra pubertetskriser.

— Lärarutbildningen har alltid överbetonat den kunskapsförmedlande sidan av lärarrollen, på bekostnad av den psykologiska. Det är likadant med fortbildningen. Men de allra flesta lärare är duktiga på att förmedla kunskaper. Det är inte där som behovet av mer utbildning och fortbildning finns.

Ett uppföljningsansvar

Det tredje och sista förslaget som rör lärarutbildningen handlar om att ge lärarhögskolorna ett uppföljningsansvar. Under sitt första arbetsår ska den nyutexaminerade läraren kunna komma tillbaka till sina gamla lärare och sin gamla skola och diskutera problem som uppstår i klassrummet. Varför det man lärde sig i lärarutbildningen inte fungerar i praktiken.

— Lärarutbildningen måste ta ett ansvar för vad som händer med lärarkandidaterna när de möter verkligheten. Det ansvaret finns inte i dag, menar Sten-Olof Brenner.

Bättre inskolning

Andra förslag till åtgärder gäller skolans organisation.

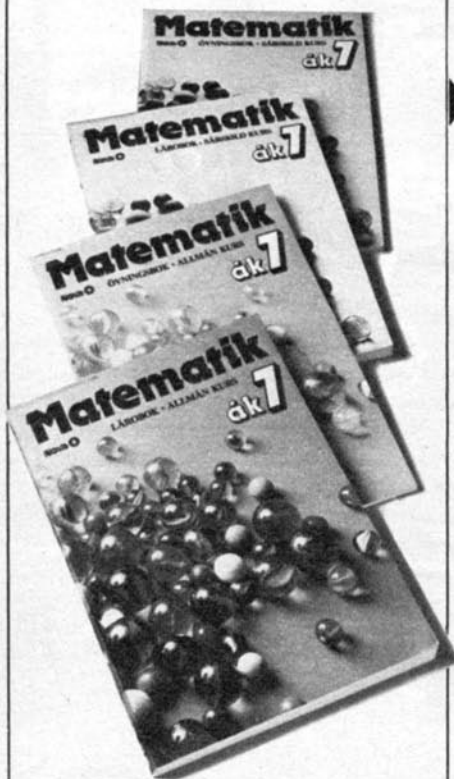
— Skolan är så byråkratisk och så stelbent organiserad att den inte passar den verksamhet som bedrivs där, säger Sten-Olof Brenner. Verksamheten ska vara flexibel, men skolan som organisation är inte det. Inte heller det nya bidragssystemet, med den fria resursanvändningen, har blivit så flexibelt som man hoppats.

— De nya lärarna som kommer till skolan borde få ett mycket bättre stöd än de får. Här visar skolledningen en påfallande brist på intresse.

— Resultaten av vår skolledarenkät visade också att skolledarna upplever sin arbetsmiljö som mycket god, trots att lärarna har uppenbara arbetsmiljöproblem. Det kan knappast tydas på annat sätt än att skolledarna saknar förståelse för lärarnas psykosociala arbetsmiljöproblem, menar Brenner.

— Det verkar som om skolledarna ofta avskärmar sig från skolans verkliga

MATEMATIK FÖR 80-TALET

NOVA

Hela åk 7 klar!
Åk 8 klar i januari!

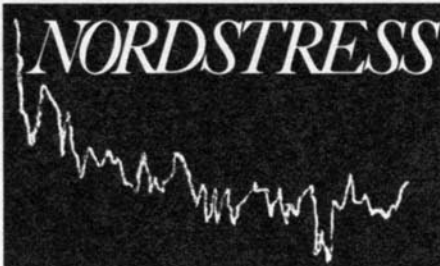
- Ny och fräsch i uppläggning och problemval
- Lätt för eleven att förstå
- Lätt för läraren att arbeta efter
- Sammanfattningar och extra träning i övningsbok
- Förslag till temauppgifter
- Tränar basfärdigheter

Allmän kurs har en egen uppläggning med:

- förslag till laborativt arbete
- mindre stoff
- många lätta övningar

NATUR OCH KULTUR

Pedagogiska frågor, HK:
Box 6408, 113 82 Stockholm,
tel. 08/34 06 60
Order, information:
Förlagsdistribution, Box 505,
175 26 Järfälla, tel 0758/520 70

problem när de tar på sig skolledarrollen.

– Våra lärarenkäter visar också att lärarna i allmänhet känner sig främmande för skolledningen.

Personalvård efterlyses

Sten-Olof Brenner efterlyser också ett "skyddsnät" för lärare med akuta problem. I dag finns ingen instans att vända sig till när problemen hopar sig och läraryrket känns outhärdligt.

– Det skulle behövas en speciell personalvårdsfunktion i skolan, jämförbar med den elevvårdsfunktion som psykolog, kurator och skolsköterska svarar för. En helt ny yrkeskategori bör därför komma in i skolan. Det räcker inte med att man är lärare, och inte med att man

är psykolog. En kombination är önskvärd.

– I den här personalvårdande funktionen skulle ligga sådant som att kontinuerligt bevaka fortbildning av lärare i arbetsmiljöfrågor, särskilt den psykosociala arbetsmiljön.

– Lärarna behöver ett forum där de kan diskutera sina egna problem tillsammans med kollegerna. Alla lärare behöver mer kunskap om hur andra lärare har det, för läraryrket är trots allt fortfarande rätt isolerat; trots att arbetslagstanken börjar slå igenom på allvar nu.

– Det är också i arbetslaget som lärarna i första hand ska diskutera och tillsammans försöka lösa problemen. Men det behövs en person som har ett samlat ansvar för det jag kallar för socialt stöd eller "skyddsnät" för lärarna, säger Sten-Olof Brenner.

En jämnare arbetsbelastning

– När vi arbetat med NORDSTRESS-projektet har många lärare sagt att det enda som gör att man orkar med läraryrket är *ferierna*. De korta och intensiva

Fakta om NORDSTRESS —ett samnordiskt arbete

Tanken på ett samnordiskt forskningsprojekt inom arbetsmiljöområdet väcktes i Nordiska Rådet i början av 70-talet. Initiativet kom från fackliga företrädare och forskare i de nordiska länderna. Redan från början stod den psykosociala arbetsmiljön i fokus; ett område som dittills inte uppmärksammats tillräckligt i forskningssammanhang, menade man.

Så småningom tog tanken konkretare form och det sk NORDSTRESS-projektet kunde starta, för snart fem år sedan.

Inom NORDSTRESS studerar man en tjänstemannagrupp (lärare inom grundskolan) och en arbetargrupp (inom processindustrin). Projektet består dels av nationella undersökningar, dels av undersökningar och jämförelser på samnordisk grund.

Bakom projektet om lärarnas arbetsituation står Nordiska lärarorganisationernas samråd (NLS). I respektive land är det lärarnas fackliga organisationer som är huvudmän för projekten, som utförs i samarbete med olika forskare. Huvudmän för de svenska undersökningarna är Sveriges lärarförbund (SL) och Svenska facklärarförbundet (SFL). Huvudansvarig för planeringen och genomförandet av undersökningarna är projektledaren Sten-Olof Bren-

ner, Stressforskningslaboratoriet, tillsammans med Lennart Levi, Stressforskningslaboratoriet. Lennart Levi är också projektledare för den nordiska delen.

I varje land finns också styrgrupper, i vilka forskare och representanter från lärarorganisationerna ingår.

Det svenska projektet om lärarnas arbetsmiljö finansieras av Arbetarskyddsfonden.

Den svenska delen av NORDSTRESS består av följande etapper:

- Först gjorde man en förstudie i form av intervjuer med ett 50-tal lärare om deras arbetsförhållanden. Dessa intervjuer gav sedan underlag för en omfattande enkätstudie med grundskollärare, skolledare och lärare inom barnomsorgen (tillsammans 4 200 personer). Här tog man fram sådana aspekter på arbete, hälsa och välbefinnande som i förstudien visat sig vara särskilt viktiga.

Resultaten från denna enkät visade, mycket komprimerat, att:

Var fjärde lärare i grundskolan anser att arbetet är psykiskt påfrestande. Teckningslärare, textillärare och ämneslärare upplever sin situation – generellt sett – mer pressande än andra grupper. Gemensamt för de lärare som

terminerna leder till en sådan stress att de långa ferierna är nödvändiga för att man ska kunna återhämta sig till nästa läsår.

– Det visar ju att det är fel någonstans, säger Sten-Olof Brenner. Därför menar vi att man måste ompröva lärarnas arbetstider.

I slutrapporten föreslår man följande:

Inför fast arbetstid för lärarna, som innefattar undervisningstid, planering och samverkan, med jämnt fördelade, ordentligt tilltagna raster under arbetsdagen.

För att uppnå en rimligare balans i arbetsuppgifterna bör undervisningstiden minskas och mer tid läggas på planering och samverkan. Då måste samtidigt läsåret förlängas och lärarna få normal semester. Det skulle minska stress och jäkt i läraryrket.

"Även om ett tillräckligt förlängt läsår inte går att genomföra omedelbart av andra skäl, bör fast arbetstid enbart kunna ge klart positiva effekter på lärarnas hälsa och välbefinnande."

Med dessa rader avslutas den svenska delen av det stora samnordiska projektet – NORDSTRESS. ■

miljöprojekt

känner störst påfrestning i arbetet är att de undervisar på högstadiet.

Låg- och mellanstadielärarna känner sig också jäktade och lider av tidsbrist. De har ensamma ett stort socialt ansvar för klassen och känner ofta att de inte hinner engagera sig i varje elev så mycket som de skulle vilja.

● Våren 1981 genomfördes en tvärvetenskaplig intensivstudie med arbetsmiljöobservationer, medicinska undersökningar och intervjuer med lärare beträffande sådana förhållanden som enligt enkäten är av särskilt stor vikt för lärarnas välbefinnande. Den gjordes i Upplands Väsby, utanför Stockholm.

● På grundval av denna intensivstudie och tidigare enkäter och undersökningar gjordes en sk interventionsstudie, där man kom fram till en rad åtgärder som ska förbättra lärarnas arbetsmiljö. De presenteras i den slutrapport som offentliggörs i dagarna och som presenteras i artikeln här intill.

Nu är den svenska delen av NORDSTRESS slutförd, i stort sett. Inte mindre än 13 olika forskningsrapporter har publicerats inom den svenska delen av projektet.

(Den som är intresserad av materialet kan vända sig till Stressforskningslaboratoriet i Stockholm.) ■

Varsågod!

Ny läslära för lågstadiet från Almqvist & Wiksell

Tjänsteexemplar kommer till ditt
lärarrum under oktober – november

Almqvist & Wiksell Läromedel AB, Box 159, 101 22 Stockholm, tfn 08-22 91 80
Göteborg 031-11 70 85, Malmö 040-10 00 30

Stressad lärare:

—Värst är det när man vaknar på måndag morgon

Lärarna är ofta dåligt rustade att lösa konflikter på det mänskliga planet i klassrummet. NORDSTRESS-undersökningarna visar klart att de viktigaste orsakerna till stress är av psykosocial natur, t ex dåliga relationer till eleverna, till kolleger och skolledning, bristande kontroll över klassrumssituationen och en oklar uppfattning om lärarrollen.

Istället för att gå till grunden med detta försöker lärarna hantera svårigheterna genom att förbereda lektionerna bättre. Men det löser inte problemen. Det kan tvärtom förvärra dem, eftersom förväntningar och verklighet då stämmer ännu sämre överens. Därför måste lärarutbildningen förändras radikalt. T ex genom att psykologi, eller "människokunskap", får större utrymme, menar NORDSTRESS-forskarna.

Det här är några av de slutsatser man kan dra av den intensivstudie som genomfördes våren 1981 i Upplands Väsby. Då specialstuderades 16 lärare av observatörer från NORDSTRESS-projektet, sekund för sekund, i klassrummet och utanför klassrummet. Allt som hände registrerades och spelades in på video, för att man senare – på Stressforskningslaboratoriet – skulle kunna analysera vad som verkligen hände under lektionerna.

Samtidigt gjordes en rad fysiologiska mätningar för att kontrollera om lärarnas stressupplevelser var "inbillade" eller "verkliga". Man mätte puls, adrenalinhalt i urinen, osv, vid olika tider på dygnet; under lektionerna och på fritiden. Det visade sig då att det finns ett starkt samband mellan "upplevd" stress och "fysiologisk" stress. Lärarna hade alltså inte "hittat på" att de var stressade, utan det fanns starka bevis för detta i de medicinska undersökningarna. Man kunde inte avfärda lärarstress som överdrivna påståenden.

Rigmor – ett typfall

I rapporten från intensivstudien har man sammanfattat gruppen *stressade* lärare i ett typfall – Rigmor. Det är ett "hopklipp" av förhållanden för olika lärare med likartad arbetssituation. Enligt tidigare NORDSTRESS-undersökningar skulle den bilden – mer eller mindre – stämma in på ungefär en fjärdedel av grundskolans lärare, eftersom så många anser att deras arbete är psy-

kiskt påfrestande.

Så här beskrivs – komprimerat – Rigmors situation:

Rigmor tjänstgör på mellan- och högstadiet som facklärare. Hon är lärarutbildad och har arbetat ett flertal år på samma skola. Hon arbetar deltid.

Rigmor tycker det ofta är psykiskt påfrestande att arbeta som lärare. Särskilt gäller det en viss klass, som alltid är jobbig. När hon ska ha den här klassen sover hon dåligt natten innan och känner oro och olust inför att gå till arbetet. Hennes värsta stund är vid uppvaknandet måndag morgon.

Hon ser ingen lösning på problemen, men försöker förbereda sig så noggrant som möjligt för att "bli herre" över sina klasser, särskilt den besvärliga klassen.

På sikt kan hon tänka sig att lämna läraryrket. Hon har också gjort en del förberedelser för detta.

Besviknen på eleverna

Så här kommenterar NORDSTRESS-forskarna Rigmors situation:

Hon befinner sig i ett uttalat stresstillstånd. Denna stress är särskilt förknippad med att kunna upprätthålla arbetsdisciplin i klasserna, speciellt i en viss klass. Det är alltså bristande kontroll som ger upphov till psykologisk stress för henne. Den bristande kontrollen gör att hon känner besvikelse över eleverna. De är inte motiverade att lära sig hennes ämne.

Den psykologiska stressen yttrar sig i sömnbesvär och oro inför arbetsdagen.

Hon försöker hantera stressen genom "problemlösande" åtgärder. I första hand genom att få bättre ordning i klasserna. I andra hand ser hon möjligheten att lämna läraryrket, om de problemlösande åtgärderna i skolan skulle misslyckas.

Rigmor har mycket oklara eller ostrukturerade idéer om vad det är som ger upphov till oredan/oordningen med åtföljande problem i hennes klasser. Hennes recept är att förbereda sig bättre på vad som ska göras (d v s innehållet i undervisningen), men hon har svårt att tänka i termer av hur klassen ska organiseras. Man får en känsla av att hon är mycket inriktad på enstaka elever och deras ämnesrelaterade arbetsuppgifter, mindre på hur hela gruppen ska fås att fungera.

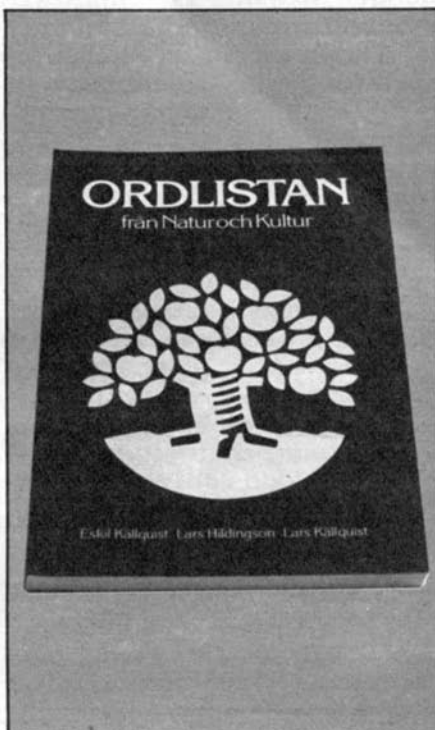
Vill göra ett gott arbete

Rigmor visar en klar ambition att göra ett gott arbete. Hon tar mycket illa vid sig när lektionerna urartar. Det gör de ofta på grund av hennes svårigheter att hantera grupper. Hon är hela tiden inriktad på att ha en trivsamt samvaro med enskilda elever och att få varje enskild elev att jobba ordentligt. Men när detta lyckas har ofta en kvart av lektionen redan gått.

Problemen orsakas av en kombination av höga ambitioner beträffande elevernas inläring och att hon inte lyckas uppnå det målet på grund av bristande organisation av gruppen.

Hon inser inte att hon är med om en

ORDBOKEN SOM KAN ANVÄNDAS I HELA GRUNDSKOLAN

En av många fördelar med *Ordlistan från Natur och Kultur* är det enkla och lättfattliga språket. Främmande ord förklaras inte med andra främmande ord. En annan fördel är Ordlistans uppdelning i två avdelningar. Den första avdelningen är tryckt med extra läsvänlig text på tonplatta. De ord som finns där är bekanta för de allra flesta, men många vill ha hjälp med att stava och böja orden. Den andra avdelningen är främst inriktad på att ge ordförklaringar, men självklart ger den också hjälp med stavning och uttal.

27-50000-4 hft 25:-

27-50004-7 inb 28:90

27-50003-9 övningar, 15 ex
inkl facit 47:50

NATUR OCH KULTUR

Order, info:
Förlagsdistribution,
Box 505, 175 26 Järfälla,
tel 0758-52070

Blev den här lektionen vad jag tänkt mig? Svaret blir ofta "nej" trots att många lärare som känner sig stressade inför lektionerna försöker möta det med ännu noggrannare förberedelser. Men det löser sällan problemen. tvärtom kan en minutiös planering förvärra situationen, eftersom förväntningarna då stämmer ännu sämre överens med det som verkligen sker i klassrummet. (Foto: Gunnar Wallin)

grupprocess, som även de enskilda eleverna påverkas av. Hon väljer mer att fungera som handledare för enskilda elever än som gruppleddare för klassen. När oron i klassen lugnat ner sig fungerar detta utmärkt, men då är Rigmor redan "stressad". I värsta fall sitter stressen i resten av lektionen (och dagen).

Medicinsk bekräftelse

Förutom de uppgifter om upplevd stress man fått genom observationer, intervjuer och enkäter har forskarna gjort en rad av varandra oberoende psykologiska och fysiologiska mätningar av Rigmors stress. (Rigmor är alltså ett typfall för många stressade lärare.)

De här mätningarna visar då en hög samstämmighet mellan upplevd stress och fysiologisk stress.

Hennes upplevelse av sitt tillstånd stämmer alltså väl överens med objektiva data.

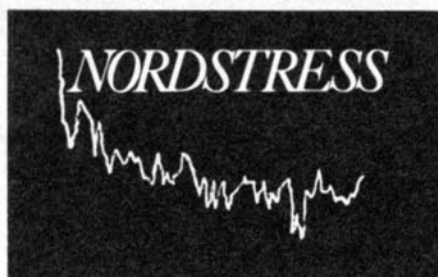
Rigmors stress i arbetet avspeglar sig också under fritiden. Hon har svårt att

sova före undervisningsdagarna och hon känner sig orolig under arbetsdagarna, även på fritiden. Det är ett tecken på överbelastning och stress under arbetet (som också forskning på andra yrkesgrupper visar). Det leder till svårigheter att koppla av och gå ner i varv efter arbetet. Här spelar de negativa förväntningarna och farhågorna inför arbetsveckan in.

NORDSTRESS-forskarna drar följande slutsatser om Rigmors arbetssituation:

Hennes subjektiva beskrivningar av sin arbetsmiljö stämmer väl överens med objektiva mätningar. Hon har svårt att organisera arbetet i klasserna, trots noggranna förberedelser och ambitioner. Misslyckandena ger upphov till psykologisk och fysiologisk stress. Följden blir oro, svårigheter att koppla av från jobbet och sömnbesvär.

Rigmor överväger också att lämna läraryrket. ■

Unikt samarbete mellan forskare och facket för att förbättra arbetsmiljön

– NORDSTRESS är ett unikt projekt. Så vitt jag vet är det första gången man mer systematiskt studerat skolans arbetsmiljö med tanke på lärarnas hälsa och välbefinnande. Projektet har in- neburit ett mycket nära och po- sitivt samarbete mellan forskare och fackliga organisationer för att förbättra arbetsmiljön. Dessutom ger projektet möjlig- heter till jämförelser mellan de nordiska länderna.

Det säger SLs kanslichef Ingrid Lunde, hon fortsätter:

– Från fackligt håll har vi kun- nat komma med råd och syn- punkter på projektets allmänna uppläggning. Samtidigt har vi varit angelägna om forskarnas frihet, t ex när det gäller val av vetenskapliga metoder, utvär- dering, slutsatser och förslag till åtgärder.

– Det är kanske inte så revolutionerande saker som NORDSTRESS kommit fram till. Men det är ett mycket seriöst projekt, som givit oss en mängd viktiga fakta. Det mesta har bekräftat vad vi tidigare känt på oss eller redan visste, t ex genom egna undersökningar. NORDSTRESS-resultaten ger oss fördjupad kunskap i vårt fackliga arbete på arbetsmiljöområdet, säger Ingrid Lunde.

– Framför allt har vi fått bättre kunskaper om vilka faktorer i lärarnas arbetsmiljö som upplevs som särskilt jobbiga. Och om sambandet mellan dessa faktorer. Därför kan vi också klarare än tidigare urskilja vilka lärargrupper som är mest utsatta.

– Genom den modell för lärarstress, som forskarna tidigare arbetat fram inom projektet, kan vi se var förändringen bör göras för att nå den största effekten.

– Vi har fått en bättre grund för förebyggande åtgärder.

– Det finns mycket värdefull information att hämta i NORDSTRESS-undersökningarna när man ska fördela resurserna ute i skolorna.

Allvarlig varningssignal

NORDSTRESS visar bl a att majoriteten av lärarna trivs mycket bra med sitt yrke; de känner en stor glädje över att vara lärare.

– Det känns ju upplyftande, inte minst för oss som arbetar inom lärarnas fackförbund, säger Ingrid Lunde.

– Men, betonar hon, samtidigt visar NORDSTRESS att det finns en grupp lärare som mår verkligt dåligt i skolan. Och den gruppen får vi aldrig glömma bort.

Undersökningarna visar att ungefär en fjärdedel av grundskolans lärare anser att deras arbete är psykiskt påfrestande. Och hela fem procent känner sig mycket stessade. Det är lärare som i t ex enkäterna svarar att det *alltid* är jobbigt i skolan, att jobbet känns out- hårdligt. Bland dessa finns lärare som redan givit upp, som inte tycker att det lönar sig att kämpa längre.

– Det är en allvarlig varningssignal och det följer sig många individer bakom siffran fem procent, säger Ingrid Lunde.

Ett "skyddsnät" för lärare

– Den här gruppen lärare skulle behöva det sociala stöd, det "skyddsnät" som forskarna talar om i slutrapportens förslag till åtgärder, fortsätter Ingrid Lunde. Det borde finnas en personalvårdande funktion i skolan; en instans som lärare med problem kunde vända sig till.

– Sedan kan man ju diskutera hur den ska organiseras och vilka personer som bäst lämpar sig för detta. Här bör skolledningen spela en betydelsefull roll.

I NORDSTRESS-rapporten finns uttalanden som är kritiska mot skolledningen. Man tvivlar på skolledningens förmåga att fungera personalvårdande. Då drar man slutsatsen att det behövs andra yrkeskategorier i skolan och att skolledarna bör rekryteras på annat sätt än i dag. Instämmer du i det?

– Nej, svarar Ingrid Lunde. Enligt min mening gör man det för enkelt för sig om man tror att problemen löser sig med det. SL har alltid hävdat att skolledarna ska ha lärarbakgrund, därför att

SLs kanslichef Ingrid Lunde.
(Foto: Gunnar Wallin)

den pedagogiska ledningen är så viktig i skolan. För att kunna begripa lärarnas problem och för att kunna hjälpa dem så måste man vara insatt i hur undervisningssituationen, undervisningsprocessen, ser ut.

– Vi behöver en bättre skolledarutbildning. Men jag tycker att man ska vara öppen och diskutera olika alternativ här. Tidigare var det populärt att säga att skolledarna skulle vara goda administratörer och ekonomer. Nu är det populärt att säga att dom ska vara psykologer. Men vi hävdar fortfarande att grunden för en skolledare ska vara lärarutbildning och egen erfarenhet som lärare.

– En annan sak som NORDSTRESS-resultaten klart visar är att skolledningen bör förstärkas. Det är så många viktiga uppgifter som skolledningen förväntas klara och i dag är den inte alls dimensionerad för det.

I linje med LUT

I slutrapporten finns också en rad förslag som rör lärarutbildningen.

– De ligger helt i linje med förslagen från LUT (lärarutbildningsutredningen) och med vad lärarförbundet sagt i samband med den, säger Ingrid Lunde. Vi vill t ex ha en enhetlig utbildning för grundskolans lärare och har särskilt pekat på den svåra övergången från mellanstadiet till högstadiet. Vi har också betonat att lärarutbildningen bör lägga ökad vikt vid lärarnas psykosociala uppgifter. Lärarna behöver mer utbildning på det psykologiska planet för att klara sina uppgifter, lärarrollen; bättre kunskaper om hur man löser konflikter i klassen, om samspelet mellan individer i en grupp, osv.

– En tredje sak som NORDSTRESS kommit fram till, och som vi också betonat i LUT-sammanhang, är att nyutbildade lärare måste få ett mycket bättre stöd.

– Våra egna diskussioner och ställningstagande i samband med LUT 74 grundar sig ju på att vi vill få en bättre grundskola och en bättre arbetssituation för lärarna där. Den ambitionen har också NORDSTRESS-projektet och forskarna där haft. Därför är det inte så konstigt att vi kommit fram till samma slutsatser.

– NORDSTRESS-resultaten ger oss alltså ytterligare belägg för att vår linje i lärarutbildningen håller och att en reformering av den enligt LUTs tankegångar, skulle förbättra arbetsmiljön i skolan avsevärt.